

IKT sektori tarkvaraarenduslepingute täiendamise ja muutmise ettepanekud

Lepingute tööühm

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	3
Riigi ja erasektori koostöö edendamise algatusest üldiselt	3
Tüüplepingu ettepanekud	3
IKT sektori tarkvaraarenduslepingute täiendamise ja muutmise ettepanekud	5
1. Üldised märksõnad ja põhimõtted, millest lepingu sõlmimisel juhinduda.....	5
2. Vastuvõtmine	5
3. Garantii.....	6
4. Maksegraafik	7
5. Sanktsioonid	7
6. Poolte õigused, vastutus ja kohustused	8
7. Skoobimuudatused.....	10
8. Intellektuaalne omand	12
Intellektuaalse omandi ettepanekute selgitav sissejuhatus.	12
Muud põhimõtted	15
Vigade klassifikatsioon	15

Sissejuhatus

Käesolev dokument on riigi ja erasektori koostöö edendamise algatuse raames valminud soovitude ja ettepanekute kogum tarkvaraarendusprojektide koostöö edendamiseks ja tasakaalustamiseks.

Riigi ja erasektori koostöö edendamise algatusest üldiselt

Riigi ja erasektori koostöö edendamise algatuse eesmärk on parandada riigi ja erasektori vahelist koostööd, parandada riigihangete kvaliteeti ning atraktiivsust ja läbipaistvust erasektori jaoks. Analüüsidest koostöö praeguseid valupunkte moodustati kolm tööühma – Lepingute tööühm, Soodsaima lahenduse tööühm ja Suure pildi tööühm.

Algatusse on riigi poolt aktiivselt kaasatud RIK, RIA, SMIT, RMIT ja KEMIT. Erasektori poolt läbi ITL-i kõik turul tegutsevad suuremad tarkvaraarendusettevõtted. Tööühmad on kõigile soovijatele avatud.

Tüüplepingu ettepanekud

Lepingute tööühm analüüsis RIK-i, RIA, SMIT-i ja RMIT-i tarkvaraarenduse tüüplepinguid ning jõudis ettepanekuteni, milliseid muudatusi ja täiendusi oleks vaja ja saaks lepingutesse teha, et lepingud mõlema poole jaoks piisavalt atraktiivsed ja tasakaalus oleksid. Käesoleva dokumendi sisuks on põhimõtted, millest peaks lähtuma edaspidiste IKT tarkvaraarenduslepingute tüüptingimuste väljatöötamisel, hankelepingute ettevalmistamisel ja lepinguläbirääkimistel.

Ääremärkusena olgu öeldud, et väljatoodud uute lepingupõhimõtete ettepanekute detailsus on varieeruv. Osad põhimõtted on pigem deklaratiivsed, kus põhimõtte täpsem määratlus on jäetud osapool(t)e otsustada. Need lepingutingimused, mis tööühma hinnangul vajasisid väga täpset määratlust, on täpsemalt ka välja toodud.

Antud dokument katab neid lepinguvaldkondi, -punkte ja -põhimõtteid, mis vajasisid senistes tüüplepingutes muutmist ja täiendamist. Lepingute sisu, mis võib jääda senisele kujule, ei ole antud dokumendis välja toodud. Kogu lepinguregulatsioon (nii käesolevaid ettepanekuid kui ka väljajäänud punktid) koondatakse kokku tüüplepingus (valmib 2014 esimene pool).

Dokumendis kajastatud lepinguvaldkonnad:

- Vastuvõtmine
- Garantii
- Maksegraafik
- Sanktsioonid
- Poolte õigused, vastutus ja kohustused
- Skoobimuudatused
- Intellektuaalne omand

IKT sektori tarkvaraarenduslepingute täiendamise ja muutmise ettepanekud

1. Üldised märksõnad ja põhimõtted, millest lepingu sõlmimisel juhinduda

- 1.1. Poolte vahel on tasakaal ja koostöö ning lepingusätted on kooskõlas.
- 1.2. Etapiviisiline realiseerimine ja muudatuste haldus.
- 1.3. Pooled saavad vastutada ainult enda valdusalas olevate kohustuste eest ja tegutsevad selle vastutusala piires ilma liigsete viivitusteta. (See põhimõte on soome lepingust).
- 1.4. Olulise mõjuga sanktsioonide kehtestamisel peavad sanktsioneeritaval poolel olema lepinguliselt kehtestatud elementaarsed enesekaitsemehhanismid! (nt ekspertiis jmt; otsuseid oluliste sanktsioonide osas ei saa teha ühepoolset/deklaratiivselt / automaatselt jne).
- 1.5. Korrapärane juhtrühma kooskäimine.
- 1.6. Hooldus- ja raamlepingule omased punktid ei ole arenduslepingu osad (N: reageerimisteenused, võimalused lepingu mahtu ja hinda ühepoolset vähendada jne).

2. Vastuvõtmine

- 2.1. Vaheetappidele ja lõplikule vastuvõtmisele on määratud tähtajad (vastavalt ajakavale), mida mõlemad pooled peavad järgima. Kui tellija soovib pikendada kokkulepitud vastuvõtmisperioodi, siis pikeneb ka lepingu lõpptähtaeg.
 - Vaheetappide testimise ja vastuvõtmise detailsem määratlus ja reguleerimine kajastub teistes punktides/põhimõtetes.
- 2.2. Toodangus kasutuselevõtmine¹ on võrdsustatav akti allkirjastamisega ja märk töö vastuvõtmisest, st alus arve väljastamiseks.
- 2.3. Väheoluliste puuduste ehk kolmanda astme rikete P3² ja väheste teise astme rikete P2 olemasolul võetakse töö vaegtöödega vastu. Aktsepteeritavate vaegtööde määr ja olemus lepitakse lepingus eelnevalt kokku.
 - Kui rikke astmete defineerimisel ei jõuta kokkuleppele, siis viiakse vaidlus juhtrühma. Juhtrühm tellib vajadusel ekspertiisi (ekspertiisikulud katab kaotaja).
- 2.4. Vastuvõetud etappide tulemite osas ei saa hiljem funktsionaalsusele pretensioone esitada.

¹ Ei puuduta piloteerimist

² Vigade klassifikatsioon on toodud dokumendi lõpuosas

- 2.5. Tellijal on kohustus kõik puudused projekti halduskeskkonnas registreerida.
- Projekti halduskeskkonna kasutus reguleeritakse teistes punktides.
- 2.6. Puuduste likvideerimiseks lepatakse kokku mõistlikud tähtajad, mis segavad või takistavad planeeritud projekti kulgu minimaalselt.
- Vaheetappide vastuvõtmisel tegeletakse eelkõige kriitiliste puuduste likvideerimisega, ehk esimese astme riketega P1.
 - Eesmärk on kõrvaldada ka 70% leitud mittekriitilistest vigadest ülejäärgmiseks tarneks, kuid mitte hiljem kui kahe kuu jooksul.
- 2.7. Lepingus peab olema kokku lepitud nimekiri dokumentidest ja nõuded dokumentatsioonile (lühikirjeldus iga nõutud dokumendi kohta).
- Dokumentatsioon antakse üle elektroonselt.
- 2.8. Projekti lõppedes on ebamõistlik nõuda täitjalt kogu projekti jooksul üle antud informatsiooni tagastamist (elektrooniliselt edastatud materjalid, varukoopiad jne).
- Tellijat kaitseb nagunii tähtajatu konfidentsiaalsusnõue.

3. Garantii

- 3.1. Tellijal on kohustus kõik (garantii)vead projekti kokkulepitud halduskeskkonnas registreerida.
- 3.2. Kui kolmas osapool või tellija esindaja teeb tarnitud koodi kooskõlastamata muudatusi, siis garantii katkeb. Tarnitud koodi võib tellija või kolmas osapool muuta, kuid garantii säilimiseks on vajalik täitja poolne kirjalik kooskõlastus.
- 3.3. Täitja annab garantiiperioodi jooksul tellijale mõistlikus ulatuses infot lepingu eseme kohta, kuid ei ole kohustatud ilma täiendavate tasudeta tellijat pidevalt konsulteerima küsimustes, mis on olemas üle antud dokumentatsioonis, või mille osas on tellijale juba varasemalt infot jagatud.
- 3.4. Kui selgub, et tellija poolt esitatud garantiiviga ei ole garantiiline (põhjustatud kolmandast osapooldest, tellija süül jne), siis selle vea otsimise/diagnostika maksab kinni tellija.
- 3.5. Täiendavad finantstagatised ei tohi olla dubleeritud ning peavad olema mõistlikult tasakaalus lepingu sisu, mahu ja maksumusega (N: 15% lepingu hinnast).
- Täiendavaid finantstagatiseid on õigus täitjalt nõuda alles lõpliku üleandmise hetkest.
 - Täitjal on õigus valida finantstagatise liik (pangagarantiid, vastutuskindlustus, garantiijärgne makse), mis lepatakse kokku lepingu sõlmimise hetkel.
- 3.6. Reageerimisteenus ei ole garantii osa!

- Kui tellitav süsteem vajab reageerimisteenust, siis tuleb süsteemi tootmises kasutamiseks sõlmida hooldusleping.

3.7. Tellijal on õigus vigade lokaliseerimiseks/kõrvaldamiseks kaasata kolmandaid osapooli, kuid tellijal ei teki enne õigust selle eest täitjalt tasu nõuda, kuni tellija ei ole tõestanud, et viga on täitja põhjustatud.

3.8. Garantiiperioodi pikkus on 6-12 kuud.

4. Maksegraafik

4.1. Maksegraafik on projektiplaani peegeldus.

4.2. Maksegraafikut ja etappideks jaotust küsitakse pakkuja käest pakkumise esitamisel (maksete arv ei tohi olla hindamiskriteerium).

4.3. Projekt tuleb jagada etappideks. Etapp peaks olema mõistliku pikkusega. Aastases projektis minimaalselt 4 etappi.

4.4. Arveldamine saab toimuda peale üleandmise-vastuvõtmise akti. Maksetähtaeg on tavapäraselt 14 päeva, va juhul kui rahastaja nõuetest tuleneb teisiti.

4.5. Tellija peab aktsepteerima arvete vastuvõtmist elektroonilisel kujul.

5. Sanktsioonid

5.1. Sanktsioonide teema läbitöötamisel lähtuda Soome lepingu põhimõttest (sanktsioone on minimaalselt ja sanktsioonid on tasakaalus).

5.2. Mõlemalt poolt välja tuua rikkumiste erinevad tasemed (lepingu tõsine rikkumine ja mittetõsine rikkumine – defineeritakse lepingu sõlmimisel). Mittetõsise rikkumise puhul rakendada sanktsioonina hoiatust. Sanktsiooni rakendamine peab olema kahju kannatanud poole tahteavaldus, st enne sanktsiooni rakendamist tuleb teist poolt sellest teavitada. Kusjuures VÕS-ist tuleneb, et enne sanktsiooni kohaldamist tuleb iga kord lepingupartnerit hoiatada.

5.3. Rikkumiste tasemete sisu määrab tellija.

- Vastukaalud tulevad eraldi välja tuua.

5.4. Sanktsioonide rakendamine, v.a viivised, ei toimu automaatselt ühepoolse otsusega. Lepingu rikkumist arutatakse eelnevalt juhtrühmas -> õigus kaasata mõlemale poolele sobiv ekspert (ekspertiis).

5.5. Korduva rikkumise korral on õigus leping lõpetada.

5.6. Tasakaal lepingu lõpetamise osas. Mõlemal osapooltel võrdsed õigused:

- projektimeeskond suurusega kuni 4 inimest - min 1 kuu etteteatamist
- projektimeeskond suurusega 5-7 inimest - min 3 kuud etteteatamist
- projektimeeskond suurusega 8 ja rohkem inimest -min 6 kuud etteteatamist

5.7. Sanktsioonide nõudmise õigused (sh viivised) nõudmise õigused on tasakaalus.

5.8. Kõikidel trahvidel (sh viivistel) peavad olema mõistlikud ülemmäärad, mida ei tohi ületada.

5.9. Vahetulemi sanktsioon on mõistlikus seoses selle etapi/vahetulemi maksumusega.

5.10. Sanktsiooni rakendamiseks on mingi piiratud aeg. Näiteks nõue tuleb esitada 1-3 kuu jooksul rikkumise teadasaamisest.

5.11. Sanktsioonid ei tohi olla topeltrakendatavad, st ühe rikkumise eest ei saa rakendada mitut sanktsiooni.

5.12. Põhjuslikkus seoses olevate rikkumiste eest ei sanktsioneerita, st kui üks rikkumine toob kaasa järgmise(d) rikkumise(d), siis nende eest ei saa lepingu osapoolt sanktsioneerida.

- N: Kui ühe etapiga hilined, siis järgnevate etappide ületamise eest trahvida ei tohi. Kui lõpptähtaeg ka üle läheb, siis selle eest tohib.

5.13. Trahvi võib 1-3 kuu jooksul tingimuslikult määrata, et kui selleks ajaks või projekti lõpuks tähtaegu paika ei saada, siis realiseeritakse see trahv.

5.14. Sanktsioonide raskusastme määratlemisel võib viidata sama lepingu kohustustele (st nende kohustuste rikkumisele), või siis defineerida sanktsioonide raskusastmed eraldi (soovitavalt koos näidetega, mis illustreeriks rikkumise olemust).

LISAMÄRKUS. Tellija süül lepingu alustamisega viivitamise korral nihkub lõpptähtaeg.

6. Poolte õigused, vastutus ja kohustused

6.1. Kui pooltel tekib lisakulusid rikkumise/viivituse tõttu, siis pooled vastutavad ainult enda valdusalas olevate kohustuste eest. Pooled tegutsevad selle vastutusala piires ilma liigsete viivitusteta. (soome leping).

6.2. Mõlemad pooled vastutavad selle eest, et nende poole vastava kvalifikatsiooniga ressursid oleksid projekti jooksul kättesaadavad.

6.3. Täitjale ei saa panna kohustust hoida reageerimisvalmis nimelist töajõudu (see kuulub reageerimisteenuse alla).

- Täitja peab tagama, et ülesande täitmiseks kasutataks piisava kvalifikatsiooniga meeskonda. (soome lepingust)

- Kindlate inimeste hoidmist projektis saab nõuda ainult võtmerollide puhul. Täitja võib võtmerolli täitjaid asendada kui nende hoidmine ei ole tema võimuses (soome lepingust)
- 6.4. Vajadusel võib kaasata allhankijaid. Tellija ei tohi ilma mõjuva põhjuseta keelduda allhankija kasutamisest.
- 6.5. Tellija vastutab kogu sisendi eest, mille ta on täitjale andnud. Seda reguleerivad täpsemalt infovahetuse põhimõtted.
- 6.6. Projekti käigus selgunud kolmandate osapoolte kaasamise tõttu tekkinud töömahu kasvu korvab tellija (kui ei ole eelnevalt teisiti kokku lepitud).
- 6.7. Fikseeritud hinnaga lepingus ei saa olla punkti, mille järgi tellijal ei ole kohustust tellida lepingu hinna eest.
- 6.8. Tunnihindade nõudmine (rollide lõikes) fikseeritud hinnaga lepingutes ei ole põhjendatud.
- Ajaraportite nõudmine samamoodi ei ole põhjendatud.
- 6.9. Teabevahetus peab olema tähtajaliselt reguleeritud.
- 6.10. Punkt RMIT lepingust: 5.6
- Kui projektis arendab lahendust mitu arenduspartnerit, siis ei ole võimalik fikseeritud tasuga garantiid nõuda! Lahendus – Tellija peab määrama vastutava partneri, kes hoolduslepingu raames lahendab probleeme.
 - sh vääramatut jõu eest ei saa vastutada!
- 6.11. Kui tellija näeb ette, et tööde maht või skoop võib tööde käigus muutuda, siis soovitus on tellida mingi hulk varutunde, mille arvelt muudatusi tehakse. Kui puhver on määratud %-na, siis tuleb täpsustada, millena (rahaline, maht) see osakaal on esitatud.
- 6.12. Tellija kohustus olla kursis enda ärivaldkonnas toimuvaga, seadusest ja muudest regulatsioonidest tulenevate nõuetega ning sellest tulenevalt anda ette ärinõuded infosüsteemile, mida Täitja tehnoloogiliselt on kohutatud tagama.
- 6.13. Kui Tellija või kolmas osapool teeb muudatusi muudes infosüsteemides, mis põhjustab muudatusevajadusi Täitja loodavas infosüsteemis, siis nende muudatuste tegemine on eraldi tasustatav töö. (RIK-i lepingupunkt 3.1)
- 6.14. Tellija kohustus on tagada infosüsteemide liidestamise korral vajalike tööde tellime kõigi väliste liidestatavate infosüsteemide arenduspartneritelt, sh katab väliste partnerite kaasamise kulud tellija. Juhul kui tellija eeldab, et nende tööde tasu või korraldamine kuulub täitja vastutusse, siis tuleb see nõue eraldi välja tuua.
- 6.15. Garantiiteenust ei saa peatada. (RIK-i lepingupunkt 14.4)

- 6.16. Tellijal on kohustus tagada, et Tellija-poolsed ressursid on kogu projekti jooksul saadavad. Poolte vahel lepatakse kokku, mis on mõistlik etteteatamise aeg, mil Tellija spetsialistid peavad olema kättesaadavad. (RIA-i lepingupunkt 16.2)
- 6.17. Lepingu lõpetamisel on Tellija kohustatud Täitjale tasuma faktiliselt tehtud tööde eest.
- 6.18. Konfidentsiaalsuskohustus kehtib mõlemapoolselt.

7. Skoobimuudatused

- 7.1. Skoobimuudatus – kokkulepitud nõuete või nõuete realiseerimiseks tehnilise lahendamiskäigu muutmine
- 7.2. Skoobi vahetamine (ei tea ju, kui suur tükk tuleb välja vahetada).
- 7.3. Fikseeritud hinnaga lepingute puhul kuuluvad projekti skoopi vaid need ülesanded, mille täitmine tuleneb otseselt hanke kutsedokumentides kirjas olevast infost (funktsionaalsest või mittefunktsionaalsest nõudest). Juhul, kui nõuet kirjas ei olnud, siis projekti käigus tekkiv uus soov ei kuulu projekti eelarves teostamisele. Ka mitte sel juhul, kui see uus nõue on ärikriitiline.
- 7.4. Funktsionaalsus lepatakse detailselt kokku dokumendi kujul (spetsifikatsiooni dokumentid). Tellijal on kohustus kõik funktsionaalsused kinnitada analüüsi dokumentidena. Täitja poolt tehtavad tööd peavad olema vastavuses spetsifikatsiooniga. Kui hiljem ilmneb tarkvaras mingi puudus, siis juhul kui tegemist on spetsifikatsioonile mittevastavusega, käsitletakse seda puudust veana ning parandatakse täitja poolt garantii korras. Kui aga süsteemi käitumine on vastavuses spetsifikatsiooniga, käsitletakse puudust kui täiendust, mille teostamiseks tuleb leida lisavahendeid.
- 7.4.1. Viga - tarkvara mittevastavus spetsifikatsioonile
- 7.4.2. Täiendus - igasugune vajadus valminud tarkvara täiendada sh ka näiteks äriprotsessi erandite sisse viimine tarkvara loogikasse. Juhul, kui tarkvara toimib vastavalt tellija poolt kinnitatud spetsifikatsioonile, on hilisem muudatus käsitletav täiendusena
- 7.5. Soovituslikult tuleks projekti raames kõik vajalikud täiendussoovid kirja panna, ka juhul, kui neid ei ole eelarve piiratuse tõttu võimalik kohehelt töösse suunata.
- 7.6. Projekti käigus peaks olema võimalus teha otsuseid skoobivahetuste osas. Näiteks kui projekti käigus mõni funktsionaalsus muutub vähemoluliseks, samas selgub aga, et oleks vaja lisada ka funktsionaalsusi, mida ei olnud hankedokumentides ette nähtud, siis poolte kokkuleppel peaks olema skoobivahetused võimalikud. Skoobivahetus peab olema kinnitatud juhtrühmas.

- 7.6.1. Skoobimuudatuste haldamise protsess peab olema reguleeritud – sh peab olema kokku lepitud kes ja kuhu täiendusvajadused kirja paneb. Kes otsustab skoobimuudatuste töösse suunamise osas jne. (soovitus: lepingu lisana dokument "kodukord").
- 7.7. Skoobivahetuse põhimõttele lisaks on soovitus projektidesse planeerida ajaline/ rahaline puhver täiendustööde teostamiseks, sest mahukates projektides ei ole võimalik ei tellijal ega täitjal kõiki erisusi ette näha. Puhvrite olemasolu lihtsustaks oluliselt olukordi, kus skoobivahetuse läbirääkimised võtavad ebamõistlikult kaua aega, või kus skoobivahetuse osas kokkulepet ei saavutata.
- 7.8. Fikseeritud hinna ja skoobiga lepingute puhul peab olema skoop piisavalt täpselt defineeritud, et oleks võimalik realistlikku hinda öelda.
- N: "süsteem peab võimaldama teha aruandeid" asemel "süsteem peab võimaldama väljastada 5 aruannet. Aruanne 1: perioodis registreeritud avaldused, aruanne 2: ..." jne
 - N: "süsteem peab võimaldama väljastada väljatrükke" asemel "Süsteemist peab saama väljastada 3 trükist pdf või xlsx faili vormingus. Trükis 1: arve, trükis 2: leping (eraisik), trükis 3: leping (juriidiline isik)."
- 7.9. Kokkulepitud spetsifikatsiooni, mahu ja tähtajaga tööga seotud muutusi või täiendusi töö esialgselt kokku lepitud tähtaegade ja mahu piires ei teostata. Kui Klient siiski soovib, et seda tehtaks (peab neid olulisemaks kui hetkel käsilolevad tööd), siis lükkuvad edasi ka teostamisel olevate ja veel teostamata tööde tähtajad.
- 7.10. Kui tellija soovib poole etapi pealt läbi viia skoobivahetust, siis saab see toimuda ainult poolte kokkuleppel. Kui kokkulepet ei saavutata, siis tarnitakse käimasolev etapp täielikult sellisel kujul nagu algselt kokku lepitud. (Selgitus: Kui kokkulepitud skoobiga ja tulemiga etapp on ajaliselt alles poole peal, siis täitjal võib selleks hetkeks juba enamus etapi kulutusi tehtud olla).
- 7.10.1. Kui täitja teeb planeeritud tegevusi kokkulepitud ajakavast ning plaanidest ette, siis peab sellest Tellijat teavitama.
- 7.10.2. Kui skoobivahetuse kokkulepet ei saavutata, siis minnakse arendustega edasi nii nagu hankes/projektis algselt kokku lepitud, või siis lõpetatakse hange ettenägematutel asjaoludel.
- 7.11. Kokkulepitud spetsifikatsiooni, mahu ja tähtajaga töös muutusi või täiendusi esialgselt kokkulepitud tähtaegade ja mahu piires ei teostata. Kui tellija siiski soovib, et seda tehtaks (peab neid olulisemaks kui hetkel käsilolevad tööd), siis lükkuvad edasi ka teostamisel olevate ja veel teostamata tööde tähtajad (st kogu ajakava).

8. Intellektuaalne omand

Intellektuaalse omandi ettepanekute selgitav sissejuhatus.

8.1. Lepingu alusel täitja poolt arendatav tarkvara koosneb reeglina neljast komponendist, mille omandi- ja autoriõiguslik regulatsioon jaguneb kolmeks:

- Kolmandatele isikutele kuuluv kommertstarkvara
- Tarkvara vaba kasutuse litsentsi alusel kasutatav tarkvara
- Täitja enda poolt arendatav tarkvara
- Täitja poolt varasemalt loodud komponendid

8.1.1. **Kolmandatele isikutele kuuluv kommertstarkvara**, mille kasutamiseks on täitja saanud litsentsiandjalt (nt Oracle, Microsoft jne) vastavasisulise litsentsi. Litsents on reeglina lihtlitsents, autoriõigusi antud tarkvarale ei loovutata ega ainu-litsentseerita täitjale. Täitja saab seda tarkvara kasutada ainult lihtlitsentsilepingu alusel ning ei ole õigustatud selles osas õigusi loovutama, kuna käesolevas punktis nimetatud tüüp-tarkvara omandiõigus ja autoriõigused on tarkvaratootjal ja mitte täitjal;

Selgitav kommentaar: kõik mahukamad tarkvaralahendused sisaldavad selliseid komponente (olgu selleks siis näiteks .NET frameworki mingid teegid, mida tarkvaras kasutatakse vmt.) - ilma nendeta on tarkvara arendus ebaefektiivne ning õigustamatult kulukas. See on ka peamine põhjus, miks tegelikult ei ole võimalik ühegi tervikliku lahenduse osas anda ainulitsentsi!

8.1.2. **Tarkvara vaba kasutuse litsentsi alusel kasutatav tarkvara**, mille kasutamiseks on õigustatud kõik isikud, sh täitja. Samas ei ole täitjal õigus sellise tarkvara alusel omandiõigusi ega autoriõigusi loovutada ega ainu-litsentseerida, kuna täitja ei ole vastavate õiguste omanik (täitja on ainult lihtlitsentsi saaja).

8.1.3. **Täitja enda poolt arendatav tarkvara**, mis on loodud tellija huve ja konkreetseid soove silmas pidades. Täitja on õigustatud litsentseerima sellist tarkvara tellijale ilma takistusteta.

8.1.4. **Täitja poolt varasemalt loodud komponendid**, mida on eelmiste lepingute raames ka teistele klientidele litsentseeritud, ning mille osas seetõttu ei ole võimalik ainulitsentsi uuele kliendile edasi anda. Samas selliste komponentide taaskasutamine võimaldab toota uusi lahendusi kuluefektiivsemalt.

Selgitav kommentaar: Ülaltoodud nelikjaotus tarkvara osas, mida kasutatakse IT-hangetel tarkvara arendamiseks, on üldvalitsev ning IT-turul domineeriv. Seetõttu on ettepanek muuta hankedokumentides ja selle lisaks olevas hankelepingus riigihanke tulemusena sõlmitava hankelepingu täitmise käigus arendatava tarkvara intellektuaalse omandi regulatsiooni alljärgnevalt:

8.2. Arendatava tarkvara intellektuaalse omandi regulatsiooni ettepanek

8.2.1. Täitja annab hankelepingu alusel hangitavale tarkvarale, mis on loodud tellija huve ja konkreetseid soove silmas pidades, tagasivõtmatu lihtlitsentsi. Täitja poolt tellijale lihtlitsentsiga antavate õiguste ulatus on alljärgnev (ehk tellija võib hangitud tarkvara osas rakendada järgmisi õigusi):

8.2.1.1. Täitja annab tellijale ülemaailmse lihtlitsentsi, mille alusel võib tellija teha originaalteose autoriõiguse kehtivusaja jooksul järgmist:

- a. kasutada teost mis tahes eesmärgil ja mis tahes viisil,
- b. teost reprodutseerida,
- c. originaalteost muuta ja luua teosel põhinevaid tuletatud teoseid,
- d. teost või selle koopiaid üldsusele edastada, sealhulgas neid kättesaadavaks teha või eksponeerida, samuti avalikult esitada,
- e. teost või selle koopiaid levitada,
- f. teost või selle koopiaid laenutada ja rentida,
- g. anda all-litsentse teose või selle koopiade suhtes kehtivate õiguste kohta.

8.2.1.2. Tellija võib neid õigusi teostada mistahes praegu tuntud või hiljem leiutatud keskkonnas, toel või formaadis, ja sellises ulatuses, nagu lubab Eesti õigus.

8.2.1.3. Täitja loobub Eesti seadusega lubatud ulatuses oma õigusest teostada isiklike õigusi, et tellijale oleks võimalik eespool loetletud varalisi õigusi litsentsida.

8.2.2. Tellija saab täitja poolt hankelepingu täitmise raames arendatud tarkvara edasi arendada, kaasata kolmandaid isikuid täitja poolt selliselt arendatud tarkvara edasi arendama, hooldama või teostama muid töid, ning täitja ei oma selles osas mingeid pretensioone. Seejuures on täitja ainus tingimus, et tellija peab viitama tarkvara algsele autorile, kelleks on täitja.

8.2.3. Täitja omab õigust juba valmisarendatud tarkvara edasi arendada ja pakkuda uuendusi tellijale ja ka kolmandatele isikutele. Tellija ei oma pretensioone selles osas, et täitja litsentseerib lihtlitsentsi alusel sama tarkvara edasi ka kolmandatele isikutele.

Selgitav kommentaar: Kolmandate isikute all on mõeldud eelkõige erasektorit ning välisturge. Eeltoodud punkt ei piira kuidagi Eesti avalikus sektori poolt tellitud tarkvaralahenduste või selle osade tasuta taaskasutamist.

8.2.4. Lepingujärgse tarkvarasüsteemi loomiseks kolmandatele isikutele kuuluvate komponentide (tarkvara) kasutamise osas juhivad pooled nende kasutamise litsentsitingimustest. Täitja kinnitab, et eelistab tarkvara loomisel selliseid kolmandatele isikutele kuuluvaid komponente, mille kasutamisega ei kaasne täiendavaid litsentsitasusid, ega piiranguid tarkvara kasutamisel või alllitsentside andmisel. Täitja on kohustatud tellijat teavitama juhul, kui Täitja plaanib

tarkvara loomisel kasutada selliseid kolmandatele isikutele kuuluvaid komponente, mille kasutamine toob tellijale kaasa täiendavaid litsentsitasusid või piiranguid tarkvara kasutamisel. Ilma tellija kirjaliku nõusolekuta ei tohi täitja tarkvara loomisel nimetatud komponente kasutada (v.a. juhul, kui nimetatud komponentide kasutamine oli ette nähtud täitja poolses hankepakkumuses).

8.2.5. Täitja kohustus on anda üle lähtekood – see on oluline edasiarendamise jaoks.

8.2.6. Kohustust "Täitja loobub Eesti seadusega lubatud ulatuses oma õigusest teostada isiklike õigusi, et tellijale oleks võimalik eespool loetletud varalisi õigusi litsentsida." tuleks täiendada. Täitja on enamasti juriidiline isik, kellel pole mingeid isiklike õigusi. Isiklikud õigused on tema töötajatel. Seega peaks täitja lisaks tagama, et töö autorid loobuvad oma õigusest teostada isiklike õigusi.

8.2.7. Mittetagasivõetava tähtajatu litsentsi asemel on abiks öelda, et tegu on tähtajalise litsentsiga, mis kehtib autoriõiguste kehtivuse ajal. See on selle poolest hea, et tähtajalist litsentsi ei saa tagasi võtta ja kui autoriõigused enam ei kehti on looming kõigile vaba kasutamiseks.

8.2.8. Intellektuaalomand (IO) läheb üle alates tarkvara lõplikust vastuvõtmisest (so hetkest, kus tellijal tekib tasumise kohustus). IO ei saa minna üle enne kui tellijale ei ole midagi üle antud.

8.2.8.1. Mõõndus – juhul, kui projekt jääb pooleli ning tellija maksab tolleks hetkeks tehtud tööde eest, siis saab tellija IO ka vastavalt valminud osale.

8.3. Tellija võit:

8.3.1. Soodsam tarkvara hankimine (madalama maksumusega pakkumus) ning soodsam tarkvara edasiarendamine ja uuendused;

Selgitav kommentaar: Pigem võib lugeda eeltoodud punkti võtmes, et käesolevate IO ettepanekutega tagatakse tellijale jätkuvalt soodne tarkvara hankimine ning tagatakse tellijale ka kõik vajalikud õigused tarkvara edasiarendamise, kasutamise (sh koodi) osas. Kui pooled täidaks praegu tarkvaraarenduse lepingutes valdavalt kehtivaid IO nõudeid korrektselt, siis muutuks võimatuks näiteks Java või .NET frameworki mingite teekide kasutamine, MS SharePoint'i kasutamine jne, ning kogu lahendus ja kood tuleks alati ja uuesti „nullist“ arendada – mis tähendaks väga ebaratsionaalset lähenemist ning ebamõistlikku ja suurt kulu tellijale.

8.3.2. EUPL alusel saadav tarkvara (eeltoodud ettepanekud võimaldavad EUPL-i);

8.3.3. Tellija väldib infosüsteemides kinnistumist arendajapõhistele toodetele ja teenustele, ning sõltuvust neist, kuna täitja poolt arendatav tarkvara on vabalt edasiarendamiseks antav ka tellija poolt valitud kolmandatele isikutele;

8.3.4. Hangitud tarkvara on kasutatav mistahes riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuse poolt ilma piiranguteta.

Muud põhimõtted

- Alati tuleb moodustada projekti juhtrühm.
 - Juhtrühma peavad kuuluma kõik lepingu osapooled (nii tellija, täitja kui ka kasutaja esindajad).
 - Juhtrühm peab regulaarselt koos käima (soovitavalt projekti alguses tihedamalt, kuni on selge, et pole vaja nii palju koos käia).
 - Juhtrühm peab osalema etapi vastuvõtmisel.
 - Defineerida juhtrühma rollid, õigused ja kohustused (võib kasutada kodukorrana)

Soovitus: eristada juba hanke tegemisel arendus- ja hoolduslepingut – see välistab peale *live'i* minemist vaidlusi garantiidetööde osas.

Vigade klassifikatsioon

- **ITIL** – IT Infrastructure Library. Parimate IT-tavade metodoloogia ja terminoloogia dokumentide kogumik.
- **Rike**: olukord või sündmus (ITIL järgi – intsident), mille tulemusel tarkvara kasutamine on võimatu või tema töös on selle kasutamist takistavaid kõrvalekaldeid.
- **Probleem** – ITIL kohaselt intsidente (rikkeid) esilekutsuv juurpõhjus.
- **Viga**: on probleem, mille põhjus on teada.
- **Vastukaal** ajutine alternatiivne tarkvara kasutamise võimalus, mis võimaldab vältida olukorda, kus tekib rike; protseduuride selline muutmine, et lõppkasutaja jaoks vea tõttu enam ebasoodsat tagajärge ei avaldu
- **Esimese astme rike (P1)**: Tarkvaral põhinev teenus/süsteem ei toimi. Andmed on rikunud. Esineb tööde või kasutajasessioonide ebanormaalne katkemine. Probleem mõjutab süsteemi käideldavust ja andmete integreeritust. Mõjutatud on enamus tarkvara kasutajatest. Vastukaal probleemi vältimiseks praktiliselt puuduvad. Tõsine finantsmõju.
- **Teise astme rike (P2)**: Tarkvaraga seotud probleem ei sega teatavate reservatsioonide järgimisel normaalset töötamist. Mõjutatud on üks tarkvara kasutaja. Väiksema tähtsusega funktsionaalsused pole käideldavad, kasutatavad või on süsteemi jõudlus madalamal maksimaalsest nõudest. Eksisteerib ajutine aktsepteeritav Vastukaal probleemi vältimiseks.
- **Kolmanda astme rike (P3)**: väikesed puudused minimaalse mõjuga kasutajatele või klientidele. Kosmeetilised probleemid. Pikaajaline vastukaalu kasutamine kasutajatele vastuvõetav.
- **Rikke kõrvaldamine**: eesmärgiks on tarkvara kasutajate jaoks taastada selle toimivus nii kiiresti kui võimalik pakkudes vastukaalu või vea parandamist. Intsidendi põhjuse kõrvaldamine – vea parandamine tarkvara modifitseerimise või täiendamise näol toimub üldjuhul lahus tarkvara kasutatavuse taastamisest: probleeme ja intsidente käsitletakse ja prioritseeritakse eraldi.